

ПОСТКОВІДНЕ ВІДНОВЛЕННЯ ТА НОВІ ВИКЛИКИ ГЛОБАЛЬНОГО СВІТУ: ТУРИЗМ ЯК ІНСТРУМЕНТ ЕКОНОМІЧНОГО ВІДРОДЖЕННЯ ТА МОДЕРНІЗАЦІЇ¹

Федорченко В. К.,

*доктор педагогічних наук, професор,
Заслужений працівник культури України,
президент Асоціації навчальних закладів України туристського і готельного профілю,
ректор
Київського університету туризму, економіки і права
ORCID ID: 0000-0002-5388-4968*

Федорченко-Кутуєв П. В.,

*доктор соціологічних наук, професор,
завідувач кафедри соціології
Національного технічного університету України
«Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»
ORCID ID: 0000-0002-6997-6306*

Федорченко Н. В.,

*доктор юридичних наук, професорка,
завідувачка кафедри загальноюридичних дисциплін,
цивільного права та правового забезпечення туризму
Київського університету туризму, економіки і права;
головний науковий співробітник відділу дослідження проблем
взаємодії держави та громадянського суспільства
Київського регіонального центру Національної академії правових наук України
ORCID ID: 0000-0002-8964-8959*

Василець О. І.,

*викладач кафедри соціології
Національного технічного університету України
«Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»
ORCID ID: 0000-0002-0753-3665*

У даній статті обґрунтовується необхідність дослідження проблем сучасного глобального простору через вивчення можливостей функціонування його засадничих сфер життєдіяльності, туризму, зокрема. Доводиться, що туристичний сектор має цінність як процес обміну різними видами діяльності та їх результатами. Показано, що туризм був завжди частиною глобалізації, але сучасні умови актуалізують його конструктивний потенціал. У статті робиться наголос на тому, що питання економічного відновлення після Ковід-19, необхідно вирішувати усією світовою спільнотою, і усі сектори життєдіяльності суспільства потребують координованої співпраці. Економіка світу постраждала не тільки від Ковід-19, на неї чекають нові випробування. У статті зазначається поява нових небезпек та ризиків для людського співжиття, а також прагнення людей та спільнот не просто відновити попередній рівень життя, але і змінити на краще сам спосіб його реалізації, позбутися від проблем нерівності, які лише загострилися у зв'язку із пандемією. Підкреслюється, що пришвидшення перебігу подій у сучасному світі ускладнює реакцію на виклики технологічні, епідеміологічні, екологічні та інші. Аргументується положення про чільне значення туристичного сектора, який залучає до роботи та відпочинку, виробництва та споживання різних соціальних акторів

¹ This publication was prepared (in part) with a support stipend from the Kennan Institute of The Wilson Center, Washington, D. C. The statements and views expressed herein are those of the author and are not necessarily those of the Wilson Center.

і є спроможним до вирішення безпекових питань у широкому сенсі: долучення до програм надання помешкань, гуманітарної допомоги вимушеним переселенцям, надання першої медичної допомоги, харчування, тощо. Показані нові характеристики у діяльності туристичного сектору, окреслені можливості його відновлення та росту. Розкривається необхідність фінансової та організаційної підтримки туризму, і бачення таких витрат з позицій вигідного інвестування, бо саме туристична галузь є драйвером економічного, політичного і соціально-культурного розвитку спільнот і суспільств у глобальному просторі сьогодення.

Ключові слова: модернізація, глобалізація, держава, держава, що сприяє розвитку, туризм, туристська галузь, пандемія, ЮНВТО (Всесвітня туристська організація), співпраця.

Актуальність. Постановка проблеми. Втрати від пандемії є вражаючими для усєї світової економіки, та 70 % скорочення глобального ВВП пов'язане саме із втратами у туристичній сфері, зазначила у січні цього року виконавча директорка Всесвітньої організації туризму Зорича Урусевич (2022). При тому, що на 2019 рік 7 % світового ВВП забезпечувала саме ця галузь. Світова спільнота (ООН та Всесвітня туристська організація) закликають до зосередження зусиль на відновленні роботи туристичного сектору, вказуючи на необхідність співпраці туристського сектору з іншими сферами суспільної життєдіяльності, а також на координацію зусиль різних міжнародних організацій. Пандемія Ковід-19 унаочнила загострення різних проблем перед глобальними викликами, як і необхідність критичного системного підходу у їх вирішенні.

Мета даної статті полягає у тому, аби розкрити креативний потенціал туристичної сфери, що є не тільки найбільш постраждалим сектором економіки у міжнародній діяльності, але і місцем прикладення зусиль різних соціальних акторів, фондаций та програм. І саме у цій якості спроможна бути драйвером відновлення та розвитку не тільки самої туристичної галузі, але й інших сфер суспільної життєдіяльності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вплив глобалізаційних процесів на індустрію туризму досліджується представниками міжнародної спільноти не один рік. Так, у 2001 році публікується збірка праць, об'єднаних тематикою взаємодій між інформаційними технологіями та комунікаціями, де підкреслюється невпинний характер глобалізації та необхідність дослідження її наслідків для туристичної галузі. Її редактори Салах Вахаб (2001) та Крис Купер (2001) у передньому слові звертають увагу на те, що питання конкуренції між країнами (націями) у глобальному просторі сьогодення важливо вивчати у контексті розвитку сфери туризму. Це доповнюється розмислами Едуардо Файос-Сола (2001), Аврора Педро Буеноа (2001) про взаємні кореляції, що існують між політичними заходами у туристичному секторі як складової національної політики держави (особливо держави, що сприяє розвитку, див. детальніше про державу такого типу та її роль в ініціюванні політики модернізації: Кутуев 2016), та діяльністю міжнародних організацій.

Норберт Ванхов (2001) пов'язує уміння вибудовувати ефективну стратегію розвитку туристичної галузі із налаштованістю на компаративістику макроекономічних та соціальних тенденцій розвитку світового господарства. Це не може бути редуковано до порівняння цінової політики різних туроператорів чи перевізників. Промоцію туризму, про що пишуть А. В. Ситон (2001) та Ф. Алфорд (2001), неможливо відокремити від визнання розширення присутності транснаціональних корпорацій, змін на світовому ринку, тощо. На цінність кожного регіону у перспективі міжнародної співпраці у сфері туризму звертають увагу Tim Knowles, (2004) Dimitrios Diamantis (2004), Joudallah Bey El-Mourhabi (2004). На потребі вивчення минулого досвіду, звернення до вже набутих дослідницьких даних для визначення поточних тенденцій, для здійснення прогностики щодо майбутніх змін у галузі туризму й гостинності у 21-му столітті, наполягає Andrew Lockwood (2007). Практично усі автори звертали увагу на те, що відсутність кордонів для туристичної діяльності, та її залежність від подій у світовому просторі, має не тільки позитивну вимірність перспектив.

Виклад основного матеріалу. Принцип всебічного вивчення предмету дослідження як постання його глобальної історії, налаштованість на міждисциплінарність у охопленні різних вимірів дійсності задля повноти, глобальності у сенсі спроможності бачення істини, – так зазначав глобальне відомий вчений Фернан Бродель, який присвятив своє життя розкриттю зв'язків у змінах конкретних суспільних практик із подіями світової історії (Бродель, 1997). Феномен глобального, його характеристики та риси – притаманні усій історії людства. З одним із з найоптимістичніших потрактувань глобального ми зустрічаємося у книжці відомого американського журналіста Томаса Фрідмана «Плаский світ. Коротка історія XXI століття» (2005). Слушно й цікаво завважити, що величезною популярністю у всьому світі з середини 80-х користуються твори сера Террі Пратчетта, об'єднані саме під такою назвою – «Плаский світ» або «Дискосвіт», з постійно подорожуючими персонажами, але

незмінною затребуваністю інституцій (академії, гільдії) та проблемами переформатування і адаптації цих структур. Визначення «плаский» обома авторами використовується для підкреслення значущості взаємозв'язків між різними подіями та акторами, і глобального характеру таких взаємозв'язків. У наші часи, часи третьої глобалізації, зазначає Фрідман (2005), можливості для співпраці та конкуренції відкриті вже «не тільки державам, чи великим корпораціям, але і конкретним людям, які здатні реалізовувати свої таланти», користуючись всеосяжністю інформаційних систем.

«У 2006 році академічна спільнота офіційно приєдналася до руху глобалізації. Група науковців заснувала «Журнал глобальної історії». Професор Лондонської школи економіки Патрік О'Брайан відкрив його заклик до публікації нових космополітичних мета-наративів для «нашого світу, що глобалізується», зазначає Джеремі Адельман (Адельман, 2018). Він же підкреслює, що навіть антиглобалізм як сукупність різних економічних, політичних та соціально-культурних рухів є інтегрованим до транснаціональних мереж.

Та чи роблять технології наш світ більш безпечним, чи не маємо ми справу із швидким розповсюдженням епідеміологічних небезпек, фінансових катаклізмів та військової агресії? Усе частіше лунають думки щодо зворотної, темної сторони глобального світу. Той же Адельман пише про те, що «найбільшого удару по надіях мрійників об'єднаного світу завдала глобальна фінансова криза 2008-го – 2009-го років. Ця криза почалася з банківської системи, яка найбільше зробила для інтеграції між Заходом та рештою світу та одночасно посилила поділ суспільства вдома». Він робить висновок про необхідність такого розуміння глобального, формування таких наративів, «що враховують як інтеграцію, так і дезінтеграцію, як витрати, так і прибуток від взаємозалежності» (2018). Туризм як особлива сфера людської життєдіяльності, яка є і підґрунтям, і чинником, і наслідком, формою вираження глобальних взаємодій людської спільноти виокремлює вищезазначені тенденції, унаочнює ризики та окреслює можливості конструктивних відповідей на виклики сучасної доби.

Взаємозалежність світу показала вразливість його секторів через швидке розповсюдження невирішених питань та їх наслідків, навіть тих, що не є безпосередньо дотичними до даного виду діяльності. Це показала не тільки фінансова криза 2008 року, яка набула глобального значення. Ще жажливішим викликом став Ковід-19. Бачення туризму як пригоди та можливості додаткового заробітку, засадниче для доковідної доби (Medlik, 2009), зазнало змін та доповнень.

Вивчаючи історію виникнення та перебігу пандемії Майкл Остерхольм ще у 2005 році писав про те, що реальності наступної – уникнути не можливо. І хоча суспільство здійснює певні заходи щодо підготовки до вирішення проблем, які виникають у зв'язку із нею, але вони є недостатніми, саме з точки зору інституційного забезпечення на різних рівнях соціального організму. (Michael T. Osterholm, 2005). Вже тоді дослідник підкреслював реальність та силу загроз для економік країн, туристичної галузі, перш за все, і наголошував на необхідності міжнародної співпраці, адже глобальна небезпека потребує глобальних відповідей.

Важливим моментом є те, що у всьому світі і фахівці, і пересічні громадяни, представники різних спільнот і фондаций висловлювались за «краще відновлення» у постковідному світі, а не просто за повернення до звичного життя до епідемії. Остання показала неприйнятний рівень і конфліктний характер вже існуючих нерівностей, тенденцію до загострення суперечностей між країнами та всередині них, водночас надавши приклади самоорганізації, взаємодопомоги та солідарності.

Змінюється ставлення до поняття сталого розвитку по відношенню до туристичної галузі, адже від запитів туристів початку століття до сучасних характеристик клієнтської задоволеності – багато що відбулося. Контroversійність самого розуміння сталого розвитку відмічається визнаними фахівцями у сфері туризму (Dimitrios Diamantis, 2020). Класичні способи отримати лояльність, проведення порівнянь практик гостинності різних фірм за певними показниками (Eric Lawes, 2004), увага до маркетингових стратегій та технічного забезпечення різних сервісів є важливою і зараз. Але цифровізація, індивідуалізація туристичних практик потребують інноваційних підходів. І оптимальність у їх запровадженні спирається на дослідження більш широкого кола питань. Результатом епідемії стали нові характеристики соціальних стосунків, виникла проблема інституційного забезпечення функціоналів та структур, таким чином, ми виходимо до актуалізації об'єктивного запиту на розвиток держави, яка сама сприяє розвитку, переосмислюючи і окреслюючи найбільш актуальні напрями для перезавантаження діяльності інституцій, що дотичні до вирішення питань перевезень, дозвілля, безпечної рекреації та неформальної освіти. Усього того, що може дати туризм, реалізуючи на практиці права людини, засадничі у ліберально-ціннісній мапі: свободу переміщень, когнітивну й емоційну активність формування особистостей, повернення до ліберально-демократичних засад суспільних взаємодій у якісно новому вимірі.

Для того, аби краще описати карколомність змін доби Ковід-19 соціологи адаптували військовий термін VUCA (від англ. volatility – нестабільність, uncertainty – невизначеність, complexity – складність і ambiguity – неоднозначність). Він був вперше використаний американськими військовими

у 1987 році для позначення особливостей світового устрою по закінченню холодної війни. Серед них – економічні та соціальні зміни викликані необхідністю переформатування способів дії, до яких призводять зміни звичного способу життя. У контексті нашого дослідження ми пов'язуємо ці трансформації із вимушеною ізоляцією, пріоритетністю дистанційних форм діяльності, порушенням соціальних зв'язків, тощо. У бізнесі, якому особливо притаманна непередбачуваність та вразливість від змін, зокрема, через суттєву роль суміжних видів активності (для туризму це і перевезення, і медичні протоколи різних країн, і безпекові питання), був введений спеціальний маркер для оцінки співробітників – показник стійкості (суголосний вже знайомому поняттю стійкості щодо стресів, але з урахуванням більшої кількості чинників та їх соціально-економічному потрактуванню) – англ. Resilience (Ovans, A., 2015).

У сучасному світі постійного оновлення кризових переходів від структурних змін, конотативної суперечності у їх функціоналах до системних проблем неспроможності людства керуватися економічними та ідеологічними моделями попереднього історичного розвитку, особливої значущості набуває налаштованість, здатність до перегляду креативного потенціалу різних галузей суспільної практики виробництва життя як цілісного антропогенетичного феномену у його екологічних ноосферних контекстах. Серед таких сфер діяльності людства туризм завжди займав особливе місце.

Реалізація прав людини, ліберально-демократичних цінностей у глобальному просторі сучасності спирається на саму ідею вільного пересування, історичного поступу: від преференцій *grand tour* для англійської аристократії 18 століття до можливостей запозичення кращого (*best practices*), ширшими верствами населення сучасного громадянського суспільства.

Зазнавши втрат від пандемії Ковід-19 туристична галузь як і раніше лишається складовою глобальних процесів, вписуючи до сучасних контекстів реалізацію інституційного перезавантаження забезпечення переміщень різного виду ресурсів та капіталів, виступаючи на передовій цивілізаційного фронтиру. Глобалізація надає нам шанс створювати більше із меншими втратами і триматися такої лінії, навіть коли здається, що увесь світ стає усе більше та більше крихким, зазначає С. Бабонес (2020).

Біологічні, кліматичні загрози співпадають у сучасному соціальному просторі-часі із невпинним оновленням (і також – загрозами) технологічного середовища. Усе вищезазначене і прямо, і опосередковано стосується туристичної індустрії і вимагає координації дій управлінських (державних та неурядових), бізнесових національних та міжнародних структур та інституцій.

Технологічні й економічні складові та виміри туристичної діяльності самі виступають чинниками глобалізації, мережевий світ взаємодії приватного і державного впливає на якісні характеристики суспільних практик і соціальних взаємодій, сприяючи їх гуманізації. Внутрішній та соціальний туризм знижує конфліктність між різними прошарками населення та регіонами країни, а розвиток туристичної інфраструктури корелює із загальною оптимізацією логістичних схем, підвищуючи весь спектр економічних та політичних, соціально-географічних спроможностей країни. В умовах поточної історичної нестабільності, введення домовленостей *ad hoc*, необхідним є агент вирішального поштовху для перенаправлення, зокрема, капіталів, у простір нових взаємообумовленостей між різними видами діяльності, який ми вбачаємо у державі, що сприяє розвитку.

Однією із переваг та чеснот туризму є те, що він дозволяє нам мислити широко, водночас не нехтуючи дрібнішими категоріями, він розкриває нам на практиці важливість того, що «експерти мають дослухатися до людей, а люди – до експертів» і, продовжуючи думку Ф. Закарія про поточні умови суспільних взаємодій, варто ще раз підкреслити невпинність і наскрізну сутність глобалізаційних процесів, вони продовжаться, пише він, бо запит на зв'язки й глобальні взаємодії постають із самої соціальної природи людей. Так, у постковідний період нерівність і економічна, і соціальна будуть поглиблюватися, як і поляризація між країнами та соціальними групами (Закарія Ф., 2021). Але реалії постковідного світу можуть бути і більш позитивними, якщо криза буде використана для набуття досвіду більш «гнучкого використання технологій» (Politico, 2020) Це стосується і соціальних компетенцій, інституційного забезпечення, при умові їх спрямованості на зменшення поляризації у суспільствах, адже з оновленням форм у взаєминах людей «один з одним, урядом, зовнішнім світом» (Politico, 2020) актуалізується необхідність перегляду і змістовної частини такого забезпечення. Універсальність здатності ринкових механізмів до регуляції геть усього не знаходить підтвердження, відтак зростає відповідальність державних і міжнародних структур та інституцій, а також узгодженість у їх взаємодії, задля адаптації, оптимізації їх функціонування в умовах сучасних викликів та загроз глобального й локального масштабу.

Збільшення туристичних надходжень в економіку країни позитивно впливає на оновлення й розвиток інших сфер суспільної життєдіяльності, це пов'язано із тим, що незалежно від особливостей специфікацій показників туристичної діяльності, зростання туризму є значущим чинником збільшення частки доданої вартості послуг і сільського господарства у ВВП країни, а також

перспектив підвищення продуктивності праці в сферах надання інших послуг, що, у свою чергу, формує можливості для створення соціальних програм допомоги незахищеним верствам населення (Hubert G. Scarlett, 2021).

Кризові явища характеризуються (виникають, супроводжують та стають наслідком) відсутністю загальних правил взаємодій, що підважує відсутністю довіри будь які види соціальної активності. При постанні нових домінуючих тенденцій, їх структурації і форматуванні функціоналів, вибудовуються і інституції, що своєю діяльністю забезпечують оформлення та розгортання цих тенденцій. Суперечлива єдність транснаціональних та національних капіталів під відповідальним управлінням, стає джерелом розвитку туризму і водночас, його вигодонабувачем, показуючи унікальні можливості туристичної діяльності як системоутворюючої, у добу глобальних зв'язків світу різних «швидкостей», матеріальних (економічних, геополітичних) та духовних (культурних, ідеологічних).

Ми стаємо свідками загострення тенденції до автаркії та її нових проявів як шляху до деструкції, замість суб'єктності, що проголошується метою, що начебто виправдовує цю автаркію. Туризм як багатоплановий феномен різнорівневих соціальних практик має спроможність до вирішення цих питань. Адже цивілізоване суспільство – це є воля до спільного життя (Ортега-і-Гасет, 2012). Консолидація населення країни за рахунок мобілізації проти зовнішнього ворога лише на певний час може стримати відцентрові тенденції та розпад, у той час, коли імплементація інфраструктурної форми відправлення владних функцій, через сприяння розвитку туристичної галузі, зокрема, робить країну спроможним гравцем у сучасному просторі глобальних зв'язків та взаємин.

Для того, аби здолати таку негативну тенденцію до автаркії, як прояву де модернізації та суверенізму, необхідно використовувати відновлювальний потенціал туризму як особливої сфери та виду діяльності. В сучасних умовах саме він може бути драйвером економічного розвитку різних структур та інституцій. Економічне підґрунтя сприяє вдосконаленню системи соціальних взаємодій як глобальної, так і локальної вимірності. Туризм також здатен забезпечити оптимальність їх поєднання.

Новий характер глобалізації розкриває себе через прозорість, інклюзію, появу нових видів капіталу. Плідний напрям розвитку соціального капіталу цифрових платформ втілюється у синергії з відновленням туристичних подорожей, дозволяє оптимізувати підготовку до них. Це стосується і організаційного боку справи, і культурної, соціальної вимірності. Як зазначав Томас Гэд (2010) туризм, як жодна з інших галузей життєдіяльності, у сучасному глобальному просторі розкриває креативні можливості брендингу та ребрендингу, що зосереджує й спрямовує увагу соціальних акторів на представленні особливого у світі, де все видається однаковим.

Для оперативного реагування на ситуацію у туристичній галузі, що найбільше потерпала від пандемії вже влітку 2020 року при Всесвітній туристській організації було створено Кризовий комітет з питань глобального туризму, метою якого було об'єднання усього туристичного сектору задля того, аби сформулювати відповідь на той «безпрецедентний виклик», яким став Ковід-19. У листопаді 2020 ООН було опубліковано «Дорожню карту досліджень ООН щодо відновлення після Ковід-19». Цей документ спирався на припущення, що тільки міждисциплінарний підхід забезпечить інноваційність сталого розвитку з урахуванням особливостей кожного регіону та спільноти. Такий підхід також сприяє релевантному визначенню спільного у проблемах і перешкодах, окресленню напрямів координації зусиль різних людей та структур, у відновленні нормальної життєдіяльності.

Плідним, з нашої точки зору, при плануванні розвитку туристичної галузі може бути, до прикладу, макроекономічний підхід вирішення кризових питань. Він, зокрема, розглядається, Джоном Даніельсоном (Jon Danielsson, 2022), який наголошує на необхідності брати до уваги ендогенні та екзогенні чинники змін у секторах діяльності через характер їх взаємовпливів та поєднань. З огляду на галузеву специфіку, та глобальний характер взаємозалежностей у туристичному секторі, логічною, на перший погляд, видається пріоритетність зовнішніх обставин та умов. Але ендогенні фактори мають не менше значення для реалізації цілей сталого розвитку, бо впливають на стабільність функціонування галузі саме через особливості у поєднанні активностей (у нашому випадку це: транспорт, поселення, безпека, харчування, послуги на замовлення (екскурсії, доглядові процедури, тематичні заняття, культурна програма, тощо)). При чому таке узгодження є питанням ефективності у координації діяльності різних рівнів адміністративної, юридичної, фінансово-господарської підпорядкованості.

Керованість економікою суспільства і соціуму на загал залежить від низки чинників. Та варто звернути увагу на те, що в умовах переформатованої та редукованої до сфери надання послуг медицини, скорочення соціальних програм і проблематизації через військові конфлікти продуктового та житлового забезпечення, саме туристичні готелі, причому середнього та невеликого обсягу функціонування, можуть бути безцінним ресурсом для біженців, вимушено переміщених осіб, адже мають свої зв'язки із постачальниками, фермерськими та одноосібними господарствами, зокрема. Дах над головою, їжа, безпечні перевізники – люди у різних куточках земної кулі пересвідчуються у актуальності вирішенні цих питань. Сфера туризму є унікальним місцем поєднання можливостей «високої»

кухні, знайомства з іншими культурами через національні страви і можливості просто отримати гуманітарну допомогу, адже проблема біженців буде лише загострюватися.

Саме туристична сфера, завдяки гнучкій політиці розміщень, може мати резервні місця для прихистку. Туризм може стати справжньою бронєю у тому числі, через досвід бронювання місць, у різних локаціях та на різні терміни. Карантинні обмеження – як і кліматичні, воєнні катастрофи – виникають для більшості людей не за планом і потребують не тільки створення нових інституцій, але і використання можливостей традиційно значущих – до прикладу, туризму. В залежності від стану розвитку спільнот і суспільств, він має різні навантаження: від торгівельних, політичних, данських до медичного, економічного, культурного, академічного і, просто – функцій релаксу. Але скрізь усю історію людства розгортається та реалізується інваріативна цінність його місії – об'єднувати світ та людей у ньому. Саме під час карантинних обмежень, суттєво зросла потреба у культурному туризмі, нехай і у новому, віртуальному форматі. Таким чином, цифрові технології і обслуговують туристичний попит і сприяють розвитку самих цифрових платформ, впровадженні інновацій на загал.

Туристична галузь стає драйвером економічного розвитку країни, зростання її впливовості на міжнародній арені у колегіальній співпраці з іншими напрямками суспільної життєдіяльності. Так, оскільки внаслідок епідемії Ковіду більш 80 % світового спадку ЮНЕСКО були закриті для перегляду, під серйозною загрозою опинилися фахівці в галузі культури. Тому на туризм покладаються надії на відновлення її роботи через укріплення культурної ідентичності подорожами у нових способах здійснення (гнучкому поєднанні можливостей онлайн та оф лайн форматів, організації ретритів (комплексність підходів, тощо). Ребрендизація вже узвичаєного і креативний підхід до створення нових партнерств, відкриває можливості для підйому туристичної галузі як важливої складової суспільної практики кожної країни. Як зазначив Генеральний секретар ООН Антоніу Гуттєриш «Туризм є одним із самих важливих секторів економіки у світі. У ньому працює кожна десята людина на Землі, і він забезпечує життєдіяльність ще сотням мільйонів». Необхідна глобальна координація зусиль, аби туризм не тільки зберіг, але і розвинув свій потенціал «генератора можливостей для усіх».

Сталий розвиток є не тільки метою, але і програмою дій, поєднанням стратегії та інституцій стратегування – моніторингу й корекції того, як тактичними рішеннями впроваджуються у практику стратегічні завдання. Для цього потрібна така галузь діяльності, де комплексність доповнюється системністю, де зустрічаються інтереси соціальних акторів макро-, мезо- та мікро-рівнів, де наявні механізми ведення перемовин та залагодження конфліктів, де довіра людей до інституцій має формалізовані алгоритми вирішення спірних питань, а емоційна складова – відповідні способи прояву та підтримки. Саме така галузь діяльності здатна забезпечити необхідне «перезавантаження» інших видів активності у соціумі, адже виводить можливості співпраці різних спільнот та суспільств до нових обріїв. Ця криза, підкреслив Зураб Пололікашвілі – Генеральний секретар ЮНВТО, надає нам можливість «переосмислити усю діяльність туризму, його внесок у життя людей та планети», оптимізувати свої зусилля щодо руху у бік відновлення туристичного сектору як сфери інклюзії, надійності, що показує приклади широкого і справедливого користування суспільними благами: культурою, дозвіллям, рекреацією.

Конструювання нових соціально-політичних спільнот у теоретичному вимірі соціально-поведінкового дискурсу, є питанням здатності до субстанціонального мислення, а у практичному вимірі – людству необхідно навчитися керувати хаосом, як неминучим етапом переходу до нової комбінації різних суспільних устроїв, зберігаючи старі практики та інституції – наповнювати їх новим змістом. Попри відому бібліюну максимуму існує реальна небезпека підсилення стохастичних процесів кризою інституціоналізації, адже під час історичних перебудов загострюється питання неприйнятної конфліктності. І тут туризм виступає реальним чинником зниження радикальних настроїв, того, що має вирішальний вплив *out of area of operation*. Особливої уваги потребують країни, що розвиваються. Це повною мірою стосується України, яка до того ще й потерпає від військової агресії з боку РФ. Та спираючись на потенціал більшої частини вільних областей та міст, необхідно розробляти плани по відновленню звільнених, та по розвитку країни після перемоги. 27 квітня поточного року на засіданні ЮНВТО, повноправним членом якої Україна є з 1997 року, членство РФ було призупинене, оскільки її політика суперечить засадничим цінностям Всесвітньої туристської організації – сприяти дружбі, миру та порозумінню між країнами. У той же час, розвиток туризму є настільки значущим та важливим для економік та культур усього світу, що ЮНВТО розробила перший у світі комплексний трекер по відновленню туристичної діяльності, слідкуючи за змінами у відповідних показниках активності туристичного сектору у всьому світі.

Висновки. Станом на 2020 рік можна було стверджувати, що туризм «відкинуто» на 30 років, і попри те, що повсякчас опрацьовуються нові можливості по відновленню функціоналу, загальна нестабільність у світі, технологічні, військові, медичні загрози і проблеми заважають повноцінній імплементації запланованих заходів та прийнятих програм. Пандемія вплинула на звички спільнот навіть номадного типу, так, у Сполучених Штатах зменшилась не тільки кількість подорожуючих за

кордон, але і тих громадян, для яких традиційним був переїзд відповідно до знайдених кар'єрних можливостей, пише Джейд Сціпіоні (2022).

Навіть найсильнішим економікам світу складно протистояти сукупності викликів поточної історичної доби, так, вперше з 1947 року (коли існувала необхідність переведення виробництва з військового режиму на мирний), у США суттєво впала продуктивність праці – на 7,5 %. При цьому заробітна плата у порівнянні із її продуктивністю зросла на 11,6 %, що є найвищими показниками за останні 40 років. Кожного тижня подаються запити на допомогу по безробіттю. За останні чотири квартали їх кількість сягнула 200 000. Дослідники вважають (Джеф Кох, 2022), що це, головним чином, пов'язано із пандемією Ковід-19, причому не тільки її наслідками, але і появою нових епізодів. До вимог щодо збільшення соціальної допомоги населенню, додалися обмеження у самому функціонуванні виробничих практик, сфери обслуговування, перевезень, перш за все. А оскільки останні інтегровані, як правило, у туристичну галузь, то і втрати у ній також додалися до розкручування інфляційних процесів.

Водночас, саме туризм є настільки гнучкою та багаторівневою сукупністю активностей і практик, що його можливості по координації дій різних структур, людей, інституцій важко переоцінити. Саме він може стати драйвером глобального відновлення і розбудови країни у новому глобальному просторі. Для цього, попри усі складнощі, туристичній сфері потрібно приділяти державну увагу, спрямовувати міжнародну допомогу. Так, відновлення туристичної галузі потребує значних коштів, але їх потрібно розглядати не як витрати, а як стратегічне інвестування до галузі, що спроможна стати драйвером загального економічного підйому як у короткостроковій, так і у довгостроковій перспективі. Це буде мати позитивні наслідки: соціальні, культурні, політичні. Сприяти миробудівництву та вирішенню як вже наявних конфліктів, так і тих, що начебто лише жевріють, але ставлять під загрозу існування людства на загал.

Необхідною є не тільки фінансова підтримка, але і опрацювання механізмів щодо поточного контролю за ситуацією, компетенції по використанню цифрових сервісів та технологій. Не заборона подорожей, а виваженість у опрацюванні безпекових заходів, створення різних протоколів для різних ситуацій, інформативність та оперативність, які сприяють відновленню довіри – ось що мусить бути на меті залучених до туристичних практик людей та структур. Це логічно потребує подальшого вивчення та опрацювання відповідних дослідницьких програм. Зокрема, щодо висвітлення взаємних кореляцій між можливістю використання туристичної галузі як драйвера соціально-економічного поступу і значенням держави, яка, сприяє розвитку, у цих процесах. Суттєвою є, з нашої точки зору, необхідність окреслення перспектив застосування міждисциплінарного підходу до розвитку туристичного сектору в контексті здатності суспільних практик до самоорганізації, розвитку внутрішнього туризму, екологічного, аграрного, тощо.

Fedorchenko V., Fedorchenko-Kutuev P., Fedorchenko N., Vasilets O. Post-COVID renewal and new challenges of the global world: tourism as an instrument of economic revival and modernization

This article substantiates the need to study the problems of modern global space through the study of the possibilities of functioning of its main social spheres, tourism, in particular. It turns out that the tourism sector has value as a process of exchanging different activities and byproducts. It is shown that tourism has always been a part of globalization, but modern conditions reinforce its constructive potential. The article emphasizes that the issue of economic recovery after COVID-19 must be addressed by the entire world community, and all sectors of society need to undertake a concerted action. The world economy has suffered not only from COVID-19, but new challenges also await it. The article notes the emergence of new dangers and risks to human coexistence, as well as the desire of people and communities not only to restore the previous standard of living but also to change the way it is implemented, and to tackle the issue of inequality exacerbated by the pandemic. It is emphasized that the acceleration of events in the modern world complicates the response to technological, epidemiological, environmental, and other challenges. The article argues that the tourism sector is important, involving various social actors in work and leisure, production and consumption, and can address welfare issues in a broad sense. New characteristics in the activity of the tourist sector are shown, and possibilities for its restoration and growth are outlined. The need for financial and organizational support for tourism is discussed. The tourism industry is viewed as the driver of economic, political, and socio-cultural development of communities and societies in today's global space. The role of the state and the developmental state in particular is stressed.

Key words: modernization, the state, the developmental state, globalization, tourism, pandemic, UNWTO, cooperation.

Література:

1. Адельман Джереми. Що таке глобальна історія сьогодні? Електронний ресурс. Режим доступу: <http://www.historians.in.ua/index.php/en/dyskusiya/2387-dzheremi-adelman-shcho-take-globalna-istoriya-sogodni> 04, 2018
2. Бродель Фернан Матеріальна цивілізація, економіка і капіталізм, XV–XVIII ст. Том Час світу / Пер. з фр. Григорій Філіпчук. – К. : Основи, 1997. 585 с.
3. Гэд Томас. 4D брэндинг: взыламывая корпоративный код сетевой экономики, «Манн, Иванов и Фербер», 2010. 230 с.
4. Голосування за відсторонення РФ від участі у ВТО Електронний ресурс. Режим доступу: <https://www.unwto.org/news/unwto-members-vote-to-suspend-russia>
5. Закарія Фарід 10 уроків для світу після пандемії / пер. з англ. Анна Марховська та Орина Ємельянова. – К. : Наш Формат, 2021. – 264 с.
6. Кутуєв П. В. Трансформації модерну: інституції, ідеї, ідеології / П. В. Кутуєв. – Херсон : Видавничий дім «Гельветика», 2016. – 516 с.
7. Ортега-і-Гассет Хосе. Роздуми про Дона Кіхота / Пер. з ісп. Галини Верби. – Київ : Дух і літера, 2012. 216 с.
8. Урусевич Зориця. Туризм після пандемії: нові ідеї та розширення співробітництва. Електронний ресурс. Режим доступу: <https://news.un.org/ru/story/2022/01/1416522>
9. Babones Salvatore, Don't Bash Globalization – It Will Rescue Our Economies After the Pandemic Електронний ресурс. Режим доступу <https://foreignpolicy.com/2020/04/25/globalization-economic-recovery-coronavirus-pandemic/>
10. Danielsson Jon The Illusion of Control: Why Financial Crises Happen, and What We Can (and Can't) Do About It Yale University Press, 2022, 288 p.
11. Dimitrios Diamantis, Sustainability Strategies for Tourism: Formation, Delivery and Performance CABI 2020. 208 p.
12. Cox Jeff Worker output fell 7.5 % in the first quarter, the biggest decline since 1947 Електронний ресурс. Режим доступу: <https://www.cnn.com/2022/05/05/labor-productivity-fell-7point5percent-in-the-first-quarter-the-fastest-rate-since-1947.html>
13. Coronavirus Will Change the World Permanently. Here's How. The Friday Cover Електронний ресурс. Режим доступу: <https://www.politico.com/news/magazine/2020/03/19/coronavirus-effect-economy-life-society-analysis-covid-135579>
14. Friedman Thomas L. The World Is Flat: A Brief History of the Twenty-first Century Hardcover, Gardners Books, 2005. 496 p.
15. Hubert G. Scarlett Tourism recovery and the economic impact: A panel assessment Research in Globalization Volume 3, december 2021, journal home page: www.elsevier.com/locate/resglo
16. Knowles Tim, Dimitrios Diamantis, Joudallah Bey El-Mourhabi The Globalization of Tourism and Hospitality: A Strategic Perspective Thomson, 2004. 321 p.
17. Lawes Eric, Improving Tourism and Hospitality Services, CABI, 2004. 203 p.
18. Lockwood Andrew, Tourism and Hospitality in the 21st Century. Routledge, 2007. 320 p.
19. Medlik S., Understanding Tourism, Taylor & Francis, 2009. 236 p.
20. Osterholm Michael T., Preparing for the Next Pandemic. Електронний ресурс. Режим доступу: <https://www.foreignaffairs.com/articles/2005-07-01/preparing-next-pandemic>
21. Ovans A. What resilience means, and why it matters // Harvard Business Review. – January 5, 2015 Електронний ресурс. – Режим доступу: <https://hbr.org/2015/01/what-resilience-means-and-why-it-matters>
22. Scipioni Jade Americans flocked to these 10 cities last year – and none are in New York or California Електронний ресурс. Режим доступу: <https://www.cnn.com/2022/05/08/the-cities-americans-moved-to-the-most-in-2021-according-to-penske.html>
23. Sustainable development goals. Global tourism insights <https://www.unwto.org/tourism-data/unwto-tourism-dashboard>
24. Tourism in the Age of Globalisation, Edited By Chris Cooper, Salah Wahab. London : Routledge. 2001. 368 p.
25. VUCA-world by Waltraud Glaeser. Електронний ресурс. – Режим доступу: <http://vuca-world.org>

References:

1. Adelman Geremi Chto takoe globalnaya istoria segodnya? [What does the global history mean upon the contemporary time?] <http://www.historians.in.ua/index.php/en/dyskusiya/2387-dzheremi-adelman-shcho-take-globalna-istoriya-sogodni> 04, 2018 [in Ukrainian]
2. Brodel Fernan Materialna civilizasiya, ekonomika I kapitalizm. Kyev : Vydavnytstvo Osnovu 1997. 585 s. [in Ukrainian]

3. Ged Tomas 4D breeding: vzlamuvaya korporativnui kod setevou ekonomiki 4. Mann, Ivanov I Ferber, 2010. 230 s. [in Russian]
4. Golosovanie za otstranenie RF ot ychastia v VTO: <https://www.unwto.org/news/unwto-members-vote-to-suspend-russia>
5. Kytuev, P. V. Transformazii moderny: instituzii, idei, ideologii [Transformation of the modernity: institutions, ideas, ideologies], Kherson, Helvetica, 2016. 516 s. [in Ukrainian]
6. Ortega-i-Gasset Rozdumu pro Don Kixota [Reflections on Don Quixote] Kyev, Dux I Litera 2012. 216 s. [in Ukrainian]
7. Urusevich Zorica Turizm posle pandemii: novi idei [Tourism after pandemia] [in Russian]: <https://news.un.org/ru/story/2022/01/1416522> UN News Global perspective Human stories
8. Babones Salvatore, Don't Bash Globalization – It Will Rescue Our Economies After the Pandemic Електронний ресурс. Режим доступу <https://foreignpolicy.com/2020/04/25/globalization-economic-recovery-coronavirus-pandemic/>
9. Danielsson Jon The Illusion of Control: Why Financial Crises Happen, and What We Can (and Can't) Do About It Yale University Press, 2022, 288 p.
10. Dimitrios Diamantis, Sustainability Strategies for Tourism: Formation, Delivery and Performance CABI 2020. 208 p.
11. Cox Jeff Worker output fell 7.5 % in the first quarter, the biggest decline since 1947. Електронний ресурс. Режим доступу: <https://www.cnbc.com/2022/05/05/labor-productivity-fell-7point5percent-in-the-first-quarter-the-fastest-rate-since-1947.html>
12. Coronavirus Will Change the World Permanently. Here's How. The Friday Cover Електронний ресурс. Режим доступу: <https://www.politico.com/news/magazine/2020/03/19/coronavirus-effect-economy-life-society-analysis-covid-135579>
13. Friedman, Thomas L. The World Is Flat: A Brief History of the Twenty-first Century Hardcover, Gardners Books, 2005. 496 p.
14. Hubert, G. Scarlett Tourism recovery and the economic impact: A panel assessment Research in Globalization Volume 3, december 2021, journal home page: www.elsevier.com/locate/resglo
15. Knowles Tim, Dimitrios Diamantis, Joudallah Bey El-Mourhabi The Globalization of Tourism and Hospitality: A Strategic Perspective Thomson, 2004. 321 p.
16. Lawes Eric, Improving Tourism and Hospitality Services, CABI, 2004. 203 p.
17. Lockwood, Andrew, Tourism and Hospitality in the 21st Century. Routledge, 2007. 320 p.
18. Medlik, S., Understanding Tourism, Taylor & Francis, 2009. 236 p.
19. Osterholm, Michael T., Preparing for the Next Pandemic. Електронний ресурс. Режим доступу: <https://www.foreignaffairs.com/articles/2005-07-01/preparing-next-pandemic>
20. Ovans, A. What resilience means, and why it matters // Harvard Business Review. – January 5, 2015 Електронний ресурс. – Режим доступу: <https://hbr.org/2015/01/what-resilience-means-and-why-it-matters>
21. Scipioni Jade Americans flocked to these 10 cities last year – and none are in New York or California Електронний ресурс. Режим доступу: <https://www.cnbc.com/2022/05/08/the-cities-americans-moved-to-the-most-in-2021-according-to-penske.html>
22. Sustainable development goals. Global tourism insights <https://www.unwto.org/tourism-data/unwto-tourism-dashboard>
23. Tourism in the Age of Globalisation., Edited By Chris Cooper, Salah Wahab. London: Routledge. 2001. 368 p.
24. VUCA-world by Waltraud Glaeser. Електронний ресурс. – Режим доступу: <http://vuca-world.org>

Стаття надійшла до редакції 10.06.2022

Стаття рекомендована до друку 21.06.2022